

LATINSKI JEZIK

- nakon doseljenja malobrojan sloj ljudi kojima trebaju knjige, pravni dokumenti... (knezovi i ljudi na dvoru, svećenici) pišu latinskim jezikom
- od 14. st. mnogi hrvatski pisci pišu latinskim jezikom jer je to svjetski jezik (npr. Marko Marulić je bio vrlo čitan u Europi)
- u Hrvatskome saboru se čak do 1847. govori latinskim jezikom (otad se govori hrvatskim)
- latinski se jezik, dakle, u Hrvata mnogo upotrebljava sve do sredine 19. st.

HRVATSKI JEZIK

LATINICA ILI GLAGOLJICA ILI ĆIRILICA

glagoljica

- krajem 9. stoljeća počinje se pisati glagoljicom; njome se zapisuje staroslavenski jezik (sličan hrvatskome), ali se s vremenom u taj staroslavenski ubacuje sve više hrvatskih riječi – najviše iz čakavskoga narječja jer se tamo najviše koristila glagoljica
- tek iz 11. st imamo nekoliko sačuvanih zapisa na glagoljici (Valunska ploča, Plominski natpis, Krčki natpis), a prvi malo veći tekst jest Bašćanska ploča, nastala oko 1100. (pronađena je u crkvi sv. Lucije u Jurandvoru pokraj Baške na otoku Krku; to je bio dokaz da je kralj Zvonimir darovao svećenicima zemlju za izgradnju crkve)
- glagoljica se upotrebljava sve do 19. st, ali od 16. stoljeća njenu upotrebu potiskuje latinica
- i prva hrvatska tiskana knjiga otisnuta je glagoljicom: **Misal po zakonu Rimskoga dvora** (1483., u Veneciji ili u mjestu Kosinj u Lici)
- glagoljicom je pisan i najstariji sačuvani zakon – **Vinodolski zakon iz 1288. godine** – zakon za 9 vinodolskih općina

bosančica – ćirilica – hrvatska ćirilica

- Hrvati se od 11. ili 12. stoljeća počinju koristiti i ćirilicom, koju malo dorađuju; ona se upotrebljavala među Hrvatima u Bosni, Hercegovini, Dubrovniku, srednjoj Dalmaciji; na tim prostorima ona potiskuje glagoljicu, ali od pojave latinice kao pisma i za hrvatski jezik (14. st.) i hrvatska ćirilica se sve manje upotrebljava; ipak, njome se na tim prostorima pisalo ponešto sve do 19. st.
- najstariji spomenik pisan bosančicom jest Humačka ploča iz 11. ili poč. 12. st., očuvana u franjevačkom samostanu u Humcu kod Ljubuškog u Hercegovini, među najstarije zapise spada **Povaljski prag** – natpis nad crkvenim vratima u mjestu Poveljima na otoku Braču; zanimljiv je Poljički statut (1444.) – zakonik male Poljičke republike u Dalmaciji

latinica

- od 14. st. i latinicom se počinje pisati hrvatski jezik; najstariji tekst je **Red i zakon sestara dominikanki (Zadar, 1345.)**
- u 16. st., tj. u renesansi, latinicom su pisana djela „zlatnog vijeka hrvatske književnosti“ (Marko Marulić, Marin Držić, Hanibal Lucić...) i postaje očito da njoj pripada budućnost
- već krajem 16. st. latinicom se piše i prvi rječnik hrvatskoga jezika, a poč. 17. st. i prva gramatika

PRVI HRVATSKI RJEČNIK

Faust Vrančić: Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae; **(Pet najplemenitijih europskih jezika: latinski, talijanski, njemački, dalmatinski i mađarski), Venecija, 1595.**

- u predgovoru kaže da se "dalmatinskim" govori od Jadranskoga mora do Drave i Dunava
- od hrvatskih riječi (oko 5000) najviše je šibenske srednjodalmatinske čakavštine (jer je Vrančić bio Šibenčanin), ali ima i štok. i kajk. riječi

А	1	OP	Ђ	30	Ф	F	500
Б	2	Л	К	40	Ѓ	H	600
В	3	Љ	Л	50	Ї	(O)	700
Г	4	М	М	60	Ѣ	(Š)Ć	800
Д	5	Н	Н	70	Ѧ	C	900
Е	6	О	О	80	Ѧ	Č	1000
Ж	7	Р	Р	90	Ш	Š	
Дз	8	Ђ	Р	100	І	(poluglas)	
З	9	Ѓ	С	200	Ђ	JA, (I)JE	
Ї	10	Т	Т	300	Ј	Ju	
І	20	У	У	400	HP	J	

CROATIAN CYRILLIC

Ѧ	A	o	O
Б	B	п	P
В	V	р	R
Г	G	с	S
Д	D	ш	T
Е	E	ѣ	F
Ѧ, ѧ, Ѩ	Ѧ	Ф	U
З	DZ	х	H
Ї	Z	ѡ	OT
І	I	ѣ	Č, ŠT, ŠĆ
Д, Ђ	D, Ć (derv)	ѣ	C
Ѧ	K	ѡ	Č
Л	L	ѡ	Š
Љ	LJ	ѡ	poluglas
М	M	ѡ	6, Ђ JAT
Н	N	ѡ	JU
Њ	NJ		

PRVA HRVATSKA GRAMATIKA

Bartol Kačić: Institutionam linguae illyricae (**Osnove ilirskoga jezika**), Rim, 1604.

Dubrovačanin Marin Temperica, isusovac i bivši trgovac, 1582. izvještava isusovačkoga generala u Rimu Klaudija Aquavivu da se od Slovenije do Bugarske govori sličan jezik i predlaže pisanje gramatike i rječnika za njega. Aquaviva nalaže Kačiću da sastavi "ilirsku" gramatiku za sva ta narječja, no kako je Kačić bio čakavac s Paga, a znao je dobro i hrvatske štokavske govore, on je, zapravo, napisao gramatiku svoga čakavskog govora, opisujući i ponešto osobina štokavskih govora.

ČAKAVSKO ILI KAJKAVSKO ILI ŠTOKAVSKO NARJEČJE ?

- sve do 16. stoljeća većina tekstova pisana je **čakavskim narječjem**; od turskih osvajanja sužava se prostor čakavskoga narječja i ono s vremenom gubi na važnosti

- dubrovačka književnost, iznimno razvijena u 16. i 17. stoljeću, pisana je **štokavskim narječjem**; u 18. st. vrlo je važna knjiga „Razgovor ugodni naroda slovinskoga“ koju je napisao Andrija Kačić Miošić na štokavskome narječju (latinicom); ta se knjiga čitala u mnogim hrvatskim selima na području svih triju narječja te se širi utjecaj štokavskoga kao jezika knjige

- od 16. st. javlja se i kajkavska književnost; sve do 19. st. kajkavski je književni jezik sve razvijeniji i bolji

- **kajkavsko-čakavsko-štokavsko** miješanje – u 17. st. na posjedima hrvatskih velikaša, grofova Zrinskih i Frankopana, (od Karlovca do Krka) podosta pisaca piše mješavinom svih triju narječja – žele stvoriti takav književni jezik za Hrvate; nažalost, ta ideja propada pogubljenjem **Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana (1671.)**

KADA SE U VRIJEME ILIRSKOGA PREPORODA DONOSI ODLUKA KOJE JE NARJEČJE NAJBOLJE ZA PODLOGU KNJIŽEVNOGA JEZIKA BIRA SE, ZAPRAVO, IZMEĐU KAJKAVSKOGA I ŠTOKAVSKOGA.

Zašto se bira štokavska podloga?

- ugled slavne dubrovačke književnosti (ilirici su iznimno cijenili djela Ivana Gundulića)
- većina Hrvata su štokavci
- misli se da će se lakše pridobiti kajkavce na učenje štokavskoga dijalekta jer će se moći pozvati na ugled stare književnosti

PROBLEM PISANJA LATINICOM - NEMA SLOVA ZA SVE HRVATSKE GLASOVE

Ćirilica i glagoljica imali su dobra rješenja za glasove **č, ć, dž, đ, nj, lj, š, ž**, ali u povijesnome razvoju ta su dva pisma izgubila bitku s latinicom.

U latinici su se tijekom povijesti ti glasovi pisali na razne načine, neki (č, ć, š, ž) čak na dvadesetak načina, najčešće dvoznacima.

Primjer pisanja nekih glasova: c - cz, ć - tj, č - ch, đ - gj, g - gh, lj - gl, nj - gn, š - sh, ž - x.

Važno je zato djelovanje **Ljudevita Gaja** koji po uzoru na neke prijedloge iz hrvatske prošlosti, ali i po uzoru na češki pravopis predlaže da se uvedu dijakritički znakovi, tj. dodatci uz već postojeća slova (kvačice, crtice): č, ž, š. (**Ljudevit Gaj: Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja, 1830.**)

Ljudevit Gaj također predlaže da se piše **ě** (tzv. rogato e) na mjestima staroga hrvatskoga glasa *jat*, kojeg različito izgovaraju ikavci, jekavci i ekavci: umjesto lipo, lepo, lijepo, on predlaže da se piše **lěpo**, ali preporučuje izgovor ije/je (opet po uzoru na slavnu dubrovačku književnost). Tako se neko vrijeme i pisalo, ali se od 50-ih godina sve češće piše ije/je.

